

Program zkoušení způsobilosti pro škodliviny v ovzduší

Státní zdravotní ústav

Praha 10, Šrobárova 48

Ing. Věra Vrbíková

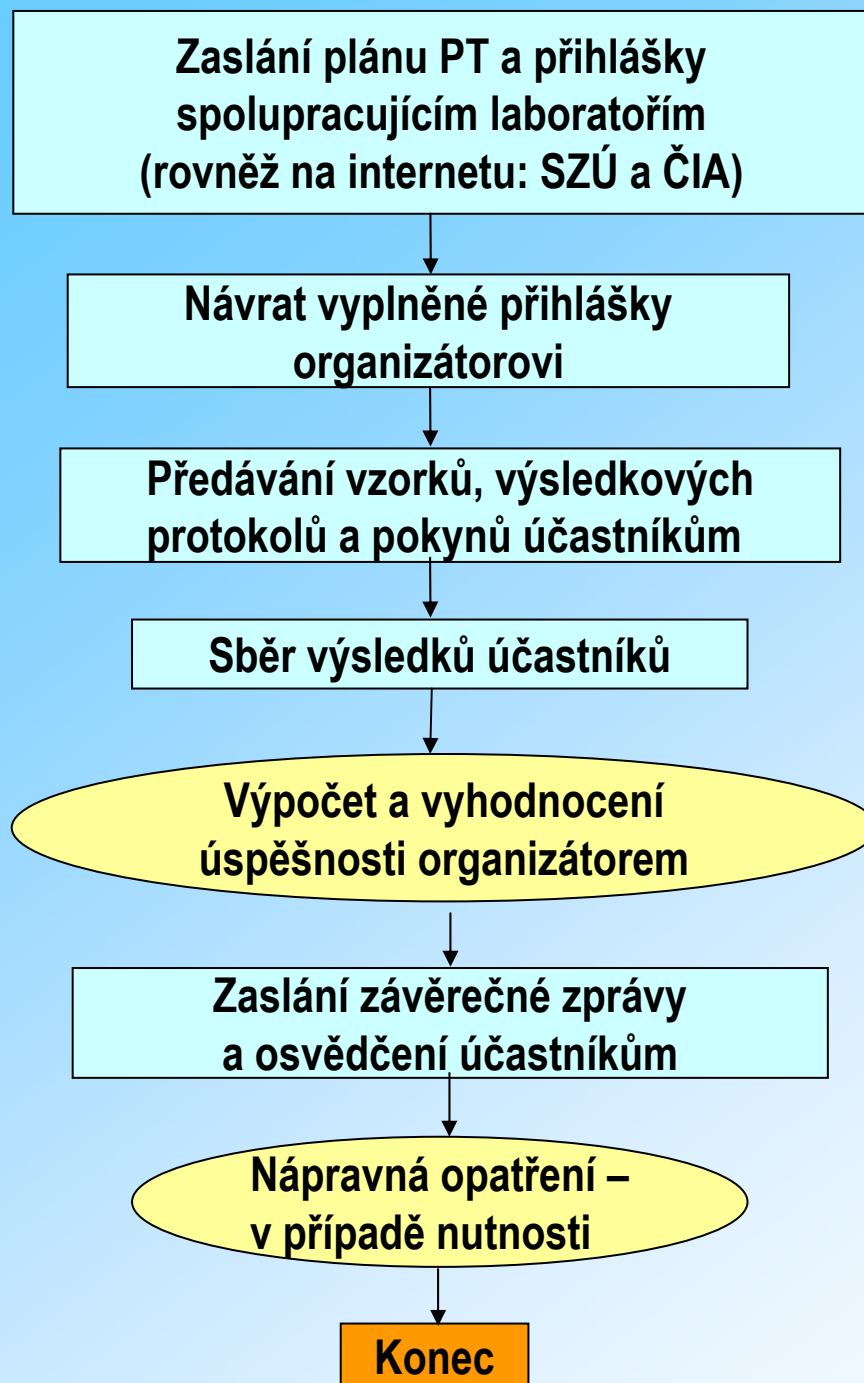
RNDr. Bohumil Kotlík

Iveta Laňková

Program zkoušení způsobilosti laboratoří pro škodliviny v ovzduší

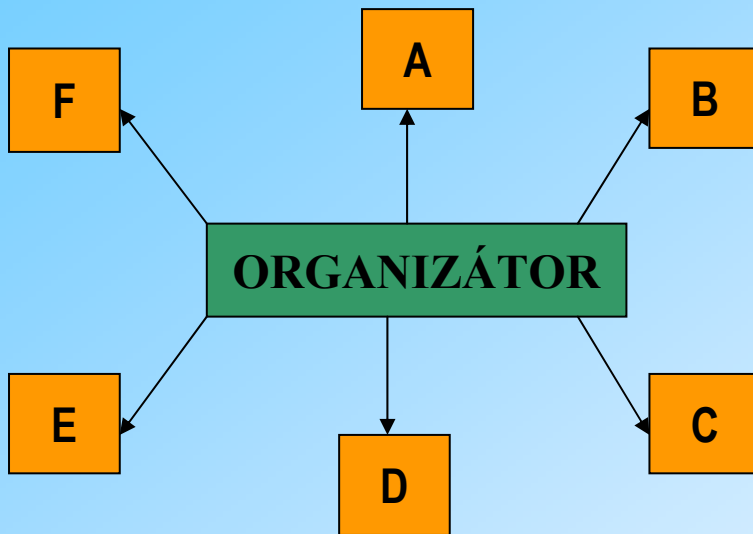
PT#O/1	Stanovení PAU	březen
<i>PT#O/2</i>	<i>Stanovení SO₂</i>	<i>květen</i>
PT#O/3	Stanovení NO₂	květen
PT#O/4	Stanovení formaldehydu -fotometricky	květen
PT#O/4B	Stanovení aldehydů sorpcí na trubičky	květen
PT#O/5	Stanovení kovů v prašném aerosolu	říjen
PT#O/6A	Stanovení VOC-vnější a vnitřní ovzduší	říjen
PT#O/6B	Stanovení VOC-pracovní ovzduší	říjen
PT#O/7	Stanovení SO₂, CO, NO v tlakových lahvích	duben-prosinec
PT#O/8	Srovnávací měření mobilních jednotek	říjen
<i>PT#O/9</i>	<i>Stanovení suspendovaných částic pomocí čítačů</i>	<i>listopad</i>

Harmonogram organizace zkoušení způsobilosti

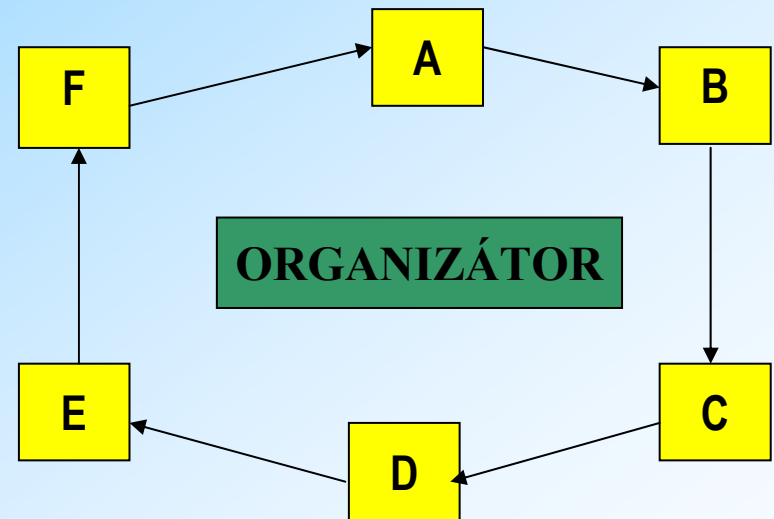
Program zkoušení způsobilosti – typy vzorků

I. Hvězdicový typ

- současně distribuované účastníkům
- homogenní subvzorky

II. Cyklický typ

- postupně distribuován z 1 laboratoře do další
- vzorek velmi stabilní

Hodnocení úspěšnosti laboratoří

z-score se vypočítá podle vztahu:

$$z = (X - x) / \sigma$$

kde X = koncentrace analytu zjištěná laboratoří

x = vztažná hodnota (přijatá referenční hodnota)

σ = cílová hodnota směrodatné odchylky

σ vychází:

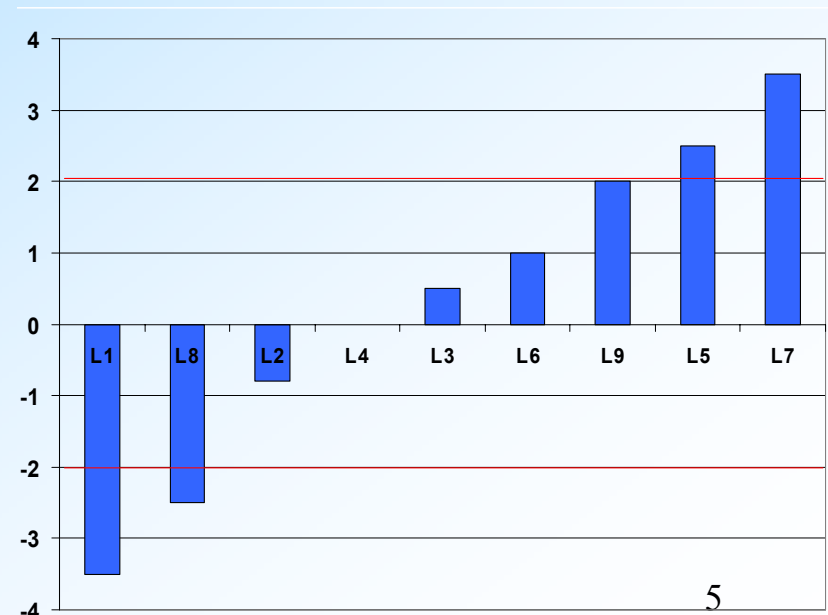
1. z **Horwitzova vztahu:**

$$CV_R = 2^{(1-0,5\log x)}$$

tz. čím nižší je koncentrace analytu,
tím větší je povolená chyba

2. určena organizátorem

- např. 25 % u stanovení kovů

Hodnocení úspěšnosti laboratoří

Kombinovaná z –score

Použití: sada se skládá z několika vzorků různých koncentrací

➤ Suma z-score: RSZ

$$RSZ = \Sigma z / \sqrt{n} \quad (n = \text{počet hodnocených z-score})$$

$$|RSZ| \leq 2$$

Výhodou je to, že indikuje posunutí výsledků jedním směrem a určí je jako nevyhovující

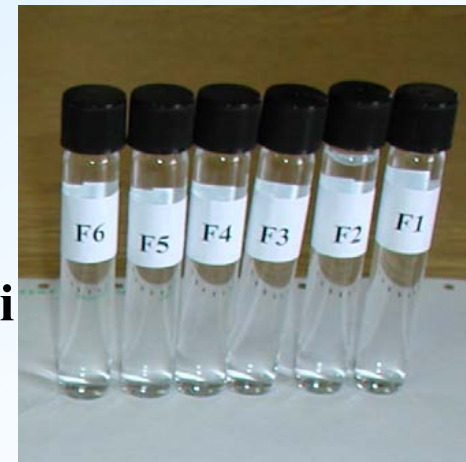
➤ Suma čtverců z-score: SSZ

$$SSZ(n) = \Sigma z^2$$

Vyjadřuje celkovou přesnost výsledků, velikost SSZ je závislá na počtu měření, pro 5 vzorků platí:

$$|SSZ| \leq 11,3$$

Kombinovaná z-score se používají pro hodnocení úspěšnosti stanovení NO₂ a formaldehydu a pro některé látky v rámci MMJ

Závěrečné zprávy a osvědčení o účasti

Závěrečná zpráva

je generována pomocí software Vydra a obsahuje:

- identifikaci laboratoře
- popis statistického hodnocení včetně určení vztažné hodnoty a odchylky
- individuální výsledky účastníků
- souhrnné informace o úspěšnosti stanovení analytů

Osvědčení a příloha

Příloha k osvědčení obsahuje výčet zkoušených položek, ve kterých účastník dosáhl vyhovujících výsledků

Vývoj porovnávacích zkoušek pro ovzduší

rok	zkoušky	účastníci
1997	SO ₂ , NO _x , kovy	87
1998	SO ₂ , NO _x , kovy, PAU, VOC	113
1999 - 2002	SO ₂ , NO _x , kovy, PAU, VOC, formaldehyd, mobilní měřicí jednotky analyzátorů-tlakové lahve	140 – 170
2002	Akreditace u ČIA (1. organizátor PZZ v ČR)	
2005 – 2006	rozšíření o zkoušky pro pracovní ovzduší – VOC, aldehydy, ketony	175
2008	snížení počtu účastníků - zrušení PT pro SO ₂ a stanovení prašnosti pomocí čítačů částic	

- hygienické laboratoře (50 - 70%)
- podnikové a soukromé laboratoře

PZZ pro SO₂, NO₂ a HCHO

	rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
SO ₂	Účastníci	39	31	29	24	19	17	16	12	11	10	9	-
	Vyhovělo	70 %	87 %	83 %	88 %	74 %	82 %	94 %	83 %	100 %	90 %	77 %	
NO ₂	Účastníci	39	33	31	28	26	25	24	19	18	15	14	10
	Vyhovělo	95 %	88 %	97 %	93 %	100 %	100 %	96 %	100 %	94 %	100 %	93 %	100 %
HCHO	Účastníci	-	-	28	30	27	29	27	20	13	15	15	7
	Vyhovělo			82 %	70 %	85 %	86 %	85 %	95 %	92 %	100 %	100 %	100 %
	Účastníci	Stanovení formaldehydu, acetaldehydu a acetonu sorpcí na trubičky								-	9	9	9
	Vyhovělo										94 %	88 %	88 %

PZZ pro polycyklické aromatické uhlovodíky

- Účastníci: 10 - 15 laboratoří
50% mimo hygienickou službu
- Stanovuje se 12 PAU podle EN ISO 12884
- Příprava vzorků: v SZÚ, pomocí velkokapacitního odběrového zařízení

Druhy vzorků:

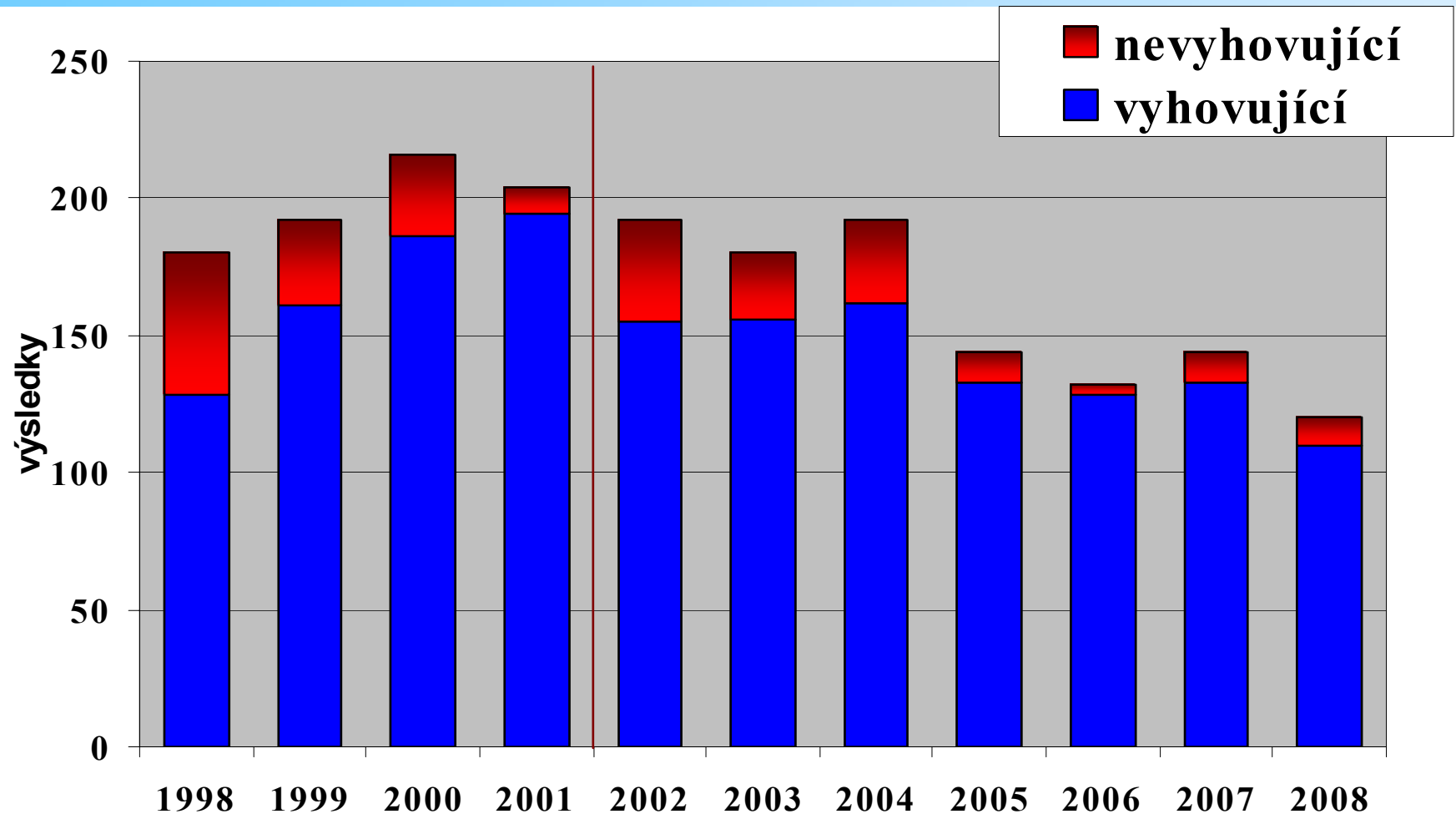
- v letech 1998 –2001 extrakt reálného ovzduší
- od roku 2002 naspikovaný PUF filtr směsí standardu a extraktu z reálného ovzduší

Vzorek je nutné extrahovat v Soxhletově extraktoru, zakonzentrovat a poté analyzovat na chromatografu

➔ kontrola celého stanovení

PZZ pro polycyklické aromatické uhlovodíky

PZZ pro těkavé organické látky

- **Účastníci: 30-35 laboratoří včetně hygieny práce**
30 % mimo hygienickou službu
- **Charakter vzorků:**
  - 2 naspikované trubičky směsí standardů VOC
  - 3 prázdné trubičky pro ověření výtěžnosti a slepý vzorek
- **Stanovuje se 7 VOC:**
benzen, toluen, etylbenzen, styren, xyleny, trichloreten, tetrachloreten
- **Úspěšnost: 65 - 95%**

- V roce 2005**
- **VOC A - pro škodliviny ve venkovním a vnitřním ovzduší (13 účastníků)**
  - **VOC B - pro škodliviny v pracovním ovzduší (24 účastníků)**

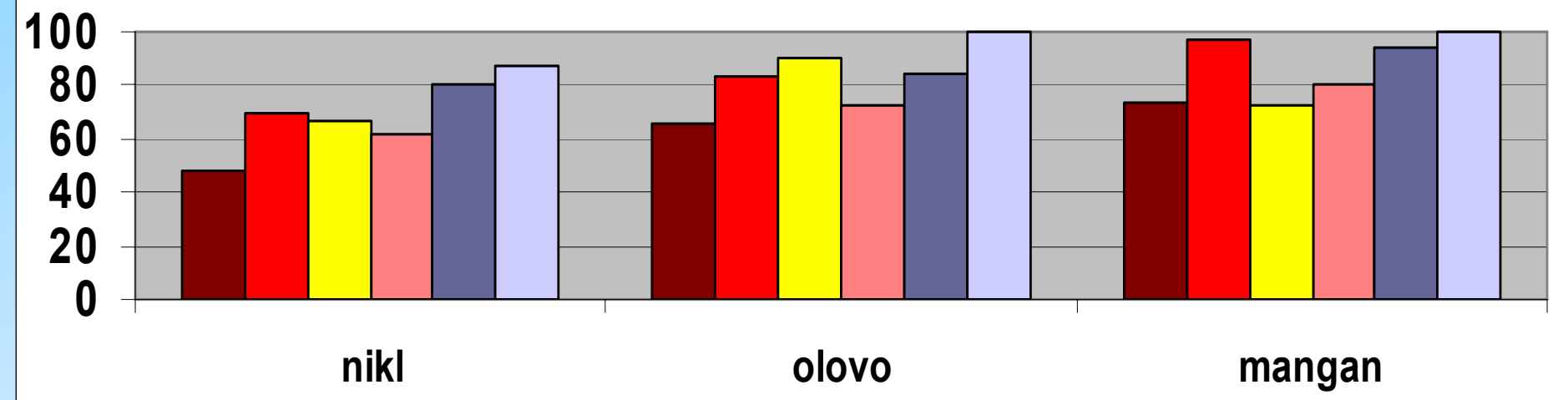
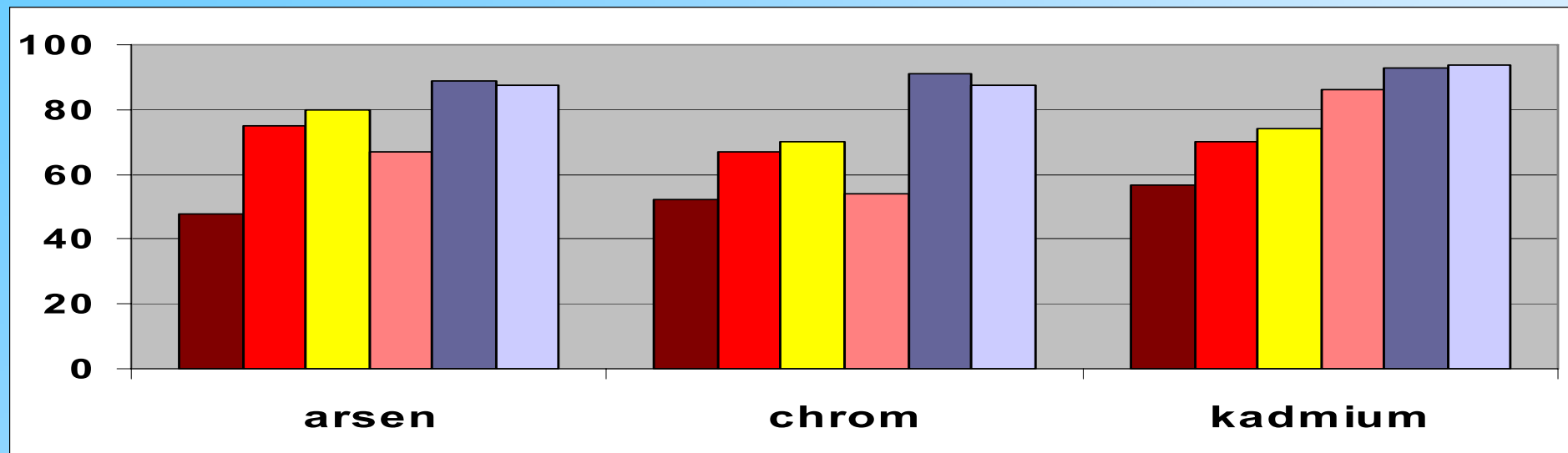
Zájem a úspěšnost v roce 2007, 2008

	VOC A 2007	VOC B 2007	VOC A 2008	VOC B 2008
Počet účastníků	10	21	10	16
Úspěšnost				
Benzen	100%	95%	100%	94%
Etylbenzen	70%	81%	80%	100%
Styren	80%	81%	70%	75%
Tetrachloreten	90%	81%	80%	88%
Toluen	80%	90%	90%	94%
Trichloreten	70%	76%	90%	88%
Xyleny	80%	90%	90%	100%

PZZ pro kovy v prašném aerosolu

- **Účastníci: 20 - 30 laboratoří**
  - 30 % mimo hygienickou službu
- **Stanovuje se 6 prvků:**
  - arzen, chrom, kadmium, nikl, olovo a mangan
- **Příprava vzorků: v SZÚ, Dr. Kotlík odebírá prach**
ve vzduchotechnice např. v Letenském či Strahovském tunelu
mletí, sítování, kontrola homogenity vzorku
- **Druhy vzorků:**
  - v letech 1997 –98 mineralizát
(kontrola stanovení na AAS)
  - od roku 1999 homogenizovaný městský prach (0,15 g
prachu ve víálce + 3 nitrocelulózové filtry)
*Vzorek je nutné mineralizovat, odpařovat a analyzovat na
AAS (ICP/MS) ➡ kontrola celého stanovení*

Úspěšnost laboratoří v MPZ na stanovení kovů (%)

PZZ pro stanovení SO₂, CO, NO v tlakových lahvích

Průběh zkoušky – **cyklický typ**

lahve jsou předávány na pracoviště podle časového harmonogramu (duben až říjen), průběžně je ověřována stabilita v kalibrační laboratoři SZÚ

- Účastníci: 10 - 14 laboratoří
některé laboratoře ověřují i více analyzátorů stejného typu
- Charakter vzorků:
jedná se o dvě tlakové lahve,
1 obsahuje řádově stovky $\mu\text{g}/\text{m}^3$ SO₂, druhá směs NO a CO v dusíku

PZZ pořádáno od roku 2000, úspěšnost překračuje 90%

Srovnávací měření mobilních měřicích jednotek

Cílem je ověřit funkci automatických analyzátorů a meteorologických čidel za podmínek běžného provozu

➤ 10 - 14 pracovišť vybavených automatickými analyzátoři, 25 % mimo hygienickou službu (i ze zahraničí)

➤ Hodnocení se skládá ze dvou částí:

1. Analyzátoři pro měření

SO₂, NO, NO₂, CO a O₃

provádí se testování na referenční plyn několika koncentrací

Osvědčení: na základě výsledků směšného z-score

Srovnávací měření mobilních měřicích jednotek

2. část: 12 hodinové souběžné měření všech systémů, rozdělené po 30 minutách

Hodnocení: suspendované částice frakce PM_{10} a meteorologické parametry (tlak, teplota, relativní vlhkost, směr a rychlost větru)

Vztažná hodnota: dána „konsensem“ účastníků

Osvědčení: při odchylce menší než 10% (u $PM_{10} < 25\%$)

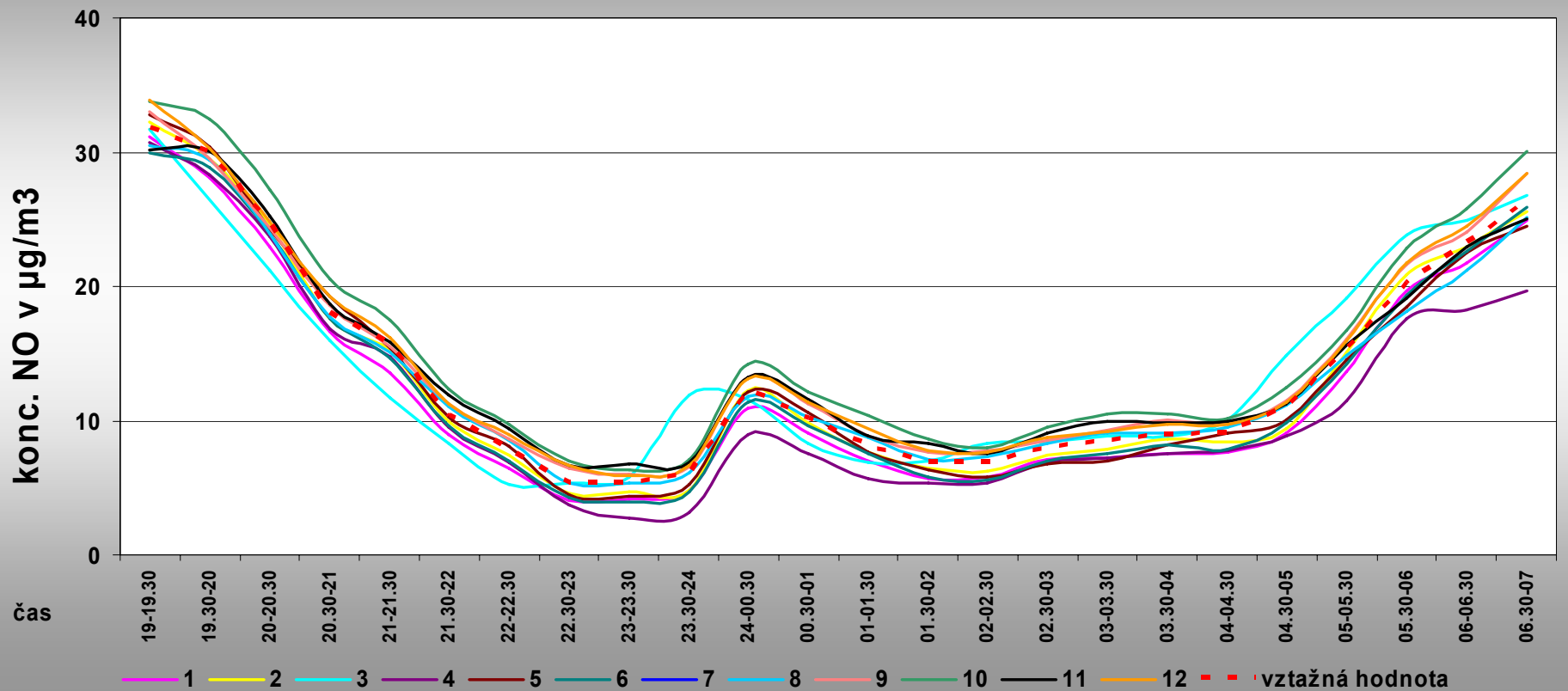
Ostatní látky:

Stabilita - informativní výsledky

Srovnávací měření mobilních měřicích jednotek

Průběh 30ti minutových měřených hodnot NO
VIII. setkání mobilních systémů Brno 2001

Výdejka závěrečných zpráv

ZÚ České Budějovice		ZÚ Kolín	ZÚ Brno	
ZÚ Hradec Králové		ZÚ Kolín - Kladno	ZÚ Jihlava	
ZÚ Plzeň		ZÚ Kolín – Příbram	ZÚ Ostrava	
ZÚ Pardubice		ZÚ Praha	ZÚ Ostrava - Karviná	
<i>Výzkumný ústav organických syntéz</i>		<i>ELCOM EKOTECHNIKA</i>	<i>Ústřední vojenský zdravotní ústav</i>	
<i>Monitoring</i>		<i>ALS Czech Republic</i>	<i>Spolek pro chem a hutní výrobu</i>	
<i>VŠCHT</i>	<i>DEZA</i>	<i>ECOTECHNIEK CZ</i>	<i>Spolana</i>	<i>SYNPO</i>
	<i>PEAL</i>		<i>VÚHU</i>	<i>EKOME</i>